

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Андрусич Ніна Олексіївна, головний редактор.

Бех Іван Дмитрович, доктор психол. наук, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України.

Беленька Ганна Володимирівна, доктор пед. наук, професор, Педагогічний інститут КУ імені Бориса Грінченка.

Богуш Алла Михайлівна, доктор пед. наук, дійсний член НАПН України, Південноукраїнський НПУ ім. К. Д. Ушинського.

Гавриш Наталія Василівна, доктор пед. наук, провідний наук. співроб. ІПВ НАПН України.

Єфименко Микола Миколайович, доктор пед. наук.

Кононко Олена Леонтіївна, доктор психол. наук, професор, НДУ імені Миколи Гоголя.

Ладивір Світлана Олексіївна, канд. психол. наук, Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України.

Панасюк Тамара Вікторівна, начальник відділу дошкільної освіти департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України.

Піроженко Тамара Олександрівна, доктор психол. наук, Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України.

Смольникова Галина Валентинівна, канд. психол. наук, ІППО КУ імені Бориса Грінченка.

Сухомлинська Ольга Василівна, доктор пед. наук, дійсний член НАПН України.

Тарасенко Галина Сергіївна, доктор пед. наук, професор, Вінницький ДПУ ім. М. Коцюбинського.

Зміст

У фокусі: **МОВЛЕННЯ – ОСНОВА РОЗВИТКУ**

*Журналом
"Палітра педагога"
і "Джміль" – 20 років!*

Вітають читачі.....2 с.обкл.

Актуальні проблеми

Олена ЯКОВЕНКО

Розвиваємо мовлення з коліски.....2

Логопедія

Юлія РІБЦУН

Дислалія: причини, прояви, шляхи подолання.....5

Офіційний відділ

Олена НИЗКОВСЬКА

Новинки програмно-методичного забезпечення змісту дошкільної освіти..... 10

Світ гри

Любов ЧОБАНЮК

Влаштуємо віслучковий день народження
Гра-стратегія для дітей старшої групи..... 16

Управління

і методична служба

Інна КОНДРАТЕЦЬ

Педагогічний плейбек
Ефективний засіб ситуаційного навчання педагогів..... 20

Посібник

Ольга БУДЗІНСЬКА

Пори року
Посібник для дітей усіх вікових груп.....25

Інтегрована освіта

Наталія РЯБІКІНА

Казкова прогулянка
Для дітей середньої групи26

Художня література

Алла КОВАЛЕНКО

Як без біди розуму навчитися
Морально-етична бесіда з дітьми старшої групи за казкою
Лесі Українки "Біда навчить"28

Екологія

**Анна НИЧИПОРЕНКО,
Вікторія НАДТОЧЕЙ**

Сортувальники
Дидактична гра для дітей старшої групи..... 30

Фізичний розвиток

Лідія СУПРУНЕНКО

Непосиди-мишенята
Фізкультурне заняття для дітей молодшої групи за методикою
М. Єфименка32

Ранній вік

Олена МАНЮК

Колеса для машин
Комбіноване заняття для дітей раннього віку.....34

Свята і розваги

Світлана КОВАЛЬ, Світлана МАСЕНКО

Як Зима з Весною сперечалися —
і у настроях змагалися
Музична розвага для дітей старшої групи.....37

Дизайн святкової зали

Квіти залу прикрашають,
малюки жінок вітають3 с.обкл.

..... • **Фотоконкурс "Наші діти"** •

На 1-й с. обкл.: фото з життя ДНЗ №9 "Золотий півник", м. Новояворівськ, Львівська обл.

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Щомісячний науково-методичний журнал
МОН України для педагогів і батьків

№2 (906), лютий 2017

Виходить з 1911/1931 року

Головний редактор **Ніна Андрусич**

Заступник головного редактора **Юлія Журлакова**

Редактори: **Ольга Мельник, Тетяна Небесна**

Коректор **Ніна Любаченко**

Комп'ютерна верстка **Володимир Васильєв**

Свідоцтво про державну реєстрацію засобу масової інформації: серія КВ № 6919 від 31.01.2003

Видруковано у друкарні ТОВ "Літера-Друк",
вул. Озерна, 6, оф. 122, Київ, 04209.

Свідоцтво ДК № 3689 від 28.01.2010 р.

Підписано до друку 27.01.2017. Формат 60x84 1/8.

Папір офсетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 3,72.

Умовн. фарб.-відб. 14,88. Обл.-видавн. арк. 5,5.

Наклад індексу 1166 (загальний 7779). Зам. 170061.

Відповідальність за зміст рекламних матеріалів
несе рекламодавець

Адреса редакції:

04053, Київ-53, а/с 36.

E-mail: dv@dvsvit.com.ua

Тел.: (044) 486-11-19,

(044) 486-13-32 (т/ф),

(099) 376-35-36

© Видавництво "Світлич", 2017

Забороняється копіювання або інше
відтворення матеріалів журналу

ДИСЛАЛІЯ: причини, прояви, шляхи подолання

Юлія РІБЦУН, канд. пед. наук,
ст. наук. співроб. лабораторії логопедії,
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

Спектр мовленнєвих порушень у сучасних дошкільнят, на жаль, доволі широкий. Конче важливо, аби батьки й педагоги вчасно помічали перші їх прояви, а вчителі-логопеди надавали необхідну допомогу. З поданої статті ви дізнаєтеся, на які недоліки у мовленні дітей варто звертати увагу, аби уникнути дислалії, і як будувати корекційно-розвивальну роботу з подолання цієї проблеми.

Одна з найпоширеніших мовленнєвих вад, що спостерігаються у сучасних дошкільнят, — дислалія.

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ДИСЛАЛІЇ

- ♦ **Аномалії зубно-щелепної системи:** дефекти прикусу; проміжки між передніми зубами, відсутність або аномалії різців, коли язик просувається у щілини; аномальна будова твердого піднебіння — як “готичне” (високе), так і пласке піднебіння заважає правильній артикуляції.
- ♦ **Міофункціональні проблеми:** недостатнє функціонування м’язів і м’яких тканин щелепно-лицевої ділянки, підвищена чи знижена активність язикових і губних м’язів, асиметрична робота жувальних м’язів, що призводить до “зманозності” мовлення.
- ♦ **Патологічні зміни язика або губ:** надто довгий чи короткий язик, товсті губи, відвисла нижня губа, малорухома або вкорочена верхня губа ускладнюють вимову всіх груп звуків; вкорочена під’язикова зв’язка унеможлиблює підйом язика вгору.
- ♦ **Порушення фонематичних процесів, функцій та операцій** (фонематичного сприймання, уваги, пам’яті, контролю та уявлень), внаслідок чого дитина замінює або змішує звуки у вимові (наприклад, жука називає “зюк”, а зозулю — “жожуля”).
- ♦ **Неправильне родинне виховання**, коли батьки не приділяють мовленню дитини жодної

Дислалія (з грец. *дис* — розлад, *лалію* — мовлення) — порушення звуковимови (найчастіше шиплячих, свистячих і сонорних) за збереження слуху та іннервації (зв’язку органів і тканин з центральною нервовою системою) мовленнєво-рухового апарату.

уваги (педагогічна занедбаність) або коли “сюсюкання” стає звичним способом спілкування.

- ♦ **Патологічне наслідування**, що виникає переважно через калькування вимови малолітніх дітей або дорослих з пошкодженою зубно-щелепною системою.

- ♦ **Раннє вивчення іноземної мови без достатнього опанування рідної**, білінгвізм (двомовність) у сім’ї (наприклад, міжзубна англомова вимова переноситься на вимову свистячих в українській мові).

Для подолання міофункціональних проблем за призначенням дитячого лікаря-ортодонта чи стоматолога використовують *силіконові трейнери*, які нормалізують положення та активність губ і язика, а також *вестибулярні пластинки* з намістинкою, рухання якої кінчиком язика сприяє активізації м’язів. Іноді дітям, яким важко підняти кінчик язика за верхні зуби, здійснюють підрізання під’язикової вуздечки.

Завважмо: підрізання потрібне тоді, коли вуздечка або дуже масивна, і сполучна тканина

утруднює (унеможлиблює) підняття язика, або занадто довга, але місцем прикріплення обмежує рухливість переднього краю язика.

В інших випадках доцільно пропонувати дитині *вправи*, які допомагають розтягнути під'язикову зв'язку ("Гармошка", "Грибочок", "Смачне варення" тощо). Якщо малюк вільно клацає язиком навіть при закритому роті (вправа "Конячка"), це означає, що для вимови звука [р] уже наявна основна артикуляторна база, і втручання стоматолога-ортодонта не потрібне.

ОСНОВНІ ПРОЯВИ ДИСЛАЛІЇ

♦ *Пропуски*: дитина випускає складний для її вимови звук (наприклад, вимовляє "коова" замість "корова").

♦ *Заміни*: замінює один звук іншим, найчастіше легшим у вимові ("фобака" замість "собака").

♦ *Спотворення*: вимовляє звук у спосіб, не притаманний фонетичній системі рідної мови (наприклад, двогубна вимова звука [в], подібно до англійського [w]).

♦ *Одзвінчення та оглушення приголосних*.

♦ *Порушення твердості та пом'якшеності*, що проявляється у заміні м'яких приголосних парними твердими або навпаки, а також у змішуванні звуків.

ОСНОВНІ ФОРМИ ПОРУШЕНЬ ЗВУКОВИМОВИ ПРИ ДИСЛАЛІЇ

➤ **Сигматизм**. Існує кілька видів такого порушення.

Міжзубний сигматизм — порушення вимови як свистячих, так і шиплячих звуків, що супроводжується просуванням кінчика язика між нижніми і верхніми різцями, внаслідок чого виникає шепелявий звук. Останнім часом такий дефект фіксується досить часто, що зумовлено надто раннім (за недостатнього засвоєння рідної мови) вивченням англійської, для окремих фонем якої характерна саме міжзубна вимова (наприклад, [θ]).

Бічний сигматизм може бути одно- чи двобічним та проявлятися у двох варіантах:

1) кінчик язика впирається в альвеоли, а один з його країв піднімається до внутрішньої сторони корінних зубів, пропускаючи видихуване повітря по бічних краях язика, що спричинює виникнення хлюпального звука замість свистячих і шиплячих;

2) кінчик язика впирається в альвеоли, пропускаючи повітря по боках, як під час вимови звука [л]; при цьому бічні краї язика не прилягають до верхніх корінних зубів і повітряний струмінь проходить одночасно по бічних краях язика.

За *носового сигматизму* корінь язика піднімається і примикає до м'якого піднебіння, яке опускається й утворює прохід для видихуваного через ніс повітря, що спричинює появу звука [х], доповненого гугнявістю, замість вимови свистячих і шиплячих.

➤ **Каппацизм**. Замість звуків [к] і [к'] чується негучне фарингальне клацання, що виникає внаслідок шумового прориву повітряним струменем щільного зімкнення голосових зв'язок.

➤ **Гаммацизм**. Замість приголосних [г] і [г'] чути звук, який нагадує одзвінчений [х], утворений сильним зближенням та вібрацією голосових зв'язок.

➤ **Хітизм**. Замість звуків [х] і [х'] чується слабкий гортанний шум, утворюваний повітряним струменем, що проходить крізь щілину між зближеними голосовими зв'язками.

➤ **Йотацизм**. Пропускання звука [й].

➤ **Ламбдацизм**. Позначається на вимові звуків [л] і [л'], що може проявлятися у подовженні суміжних голосних (наприклад, "ооожка" — "ложка", "ааапа" — "лапа") чи інших спотвореннях.

Фотоконкурс «Наші діти»

**В "інтерв'ю" тренуються малята
Усі звуки чітко вимовляти.**

(Це та наступне фото надіслала Наталія Іванова,
ЦРД "Пролісок", м. Дунаївці, Хмельницька обл.)

Бічна вимова характеризується тим, що повітря проходить тільки з одного боку язика, *горлова вимова* — зміщенням звуковимови у задній відділ артикуляційного апарату, *носова* — у носову порожнину (нагадує англійське звукосполучення [ŋg]). Також можлива *міжзубна вимова*, за якої кінчик язика просувається між різцями.

➤ **Ротацізм.** Позначається на вимові звуків [p] і [pʹ].

Найпоширеніший варіант — *одноударна вимова*, за якої не вдається тривале рокотання, адже не виникає вібрація, передній край язика лише один раз торкається альвеол (нагадує англійський звук [d]).

Носова вимова спричинюється змиканням кореневої частини язика з м'яким піднебінням за вільного проходження повітря з глотки в ніс, що зумовлює появу звука, дещо схожого на [ŋg].

Двогубна вимова може проявлятися двома способами:

- 1) вібрують обидві губи ("кучерський" [p]);
- 2) звуки промовляються крізь щілину між губами (нагадує англійський звук [w]).

За *велярної вимови* коренева частина язика наближається до нижнього краю м'якого піднебіння, утворюючи з ним щілину, проходячи крізь яку, видихуване повітря викликає дрібну хаотичну вібрацію м'якого піднебіння, внаслідок чого виникає шум, який, поєднуючись із тоном голосу, створює специфічне дефектне звучання.

За *увулярної вимови* чітко чується рокотання, але при цьому вібрує тільки язичок (лат. *uvula*).

За *щічної вимови* видихуваний струмінь проходить крізь щілину, утворювану кінчиком або одним з бічних країв язика і верхніми корінними зубами, викликаючи коливання щоки.

За *бічної вимови* вібрує простір між бічним краєм язика і корінними зубами, що спричинює звучання, яке дещо нагадує звукосполучення [pʹl].

➤ **Парасигматизм**

За *шиплячого парасигматизму*, коли кінчик язика відтягнутий від нижніх різців углиб ротової порожнини, а його спинка різко вигнута в напрямку до твердого піднебіння, замість свистячих чути пом'якшені шиплячі приголосні ([с] → [шʹ], [з] → [жʹ]).

Фотоконкурс «Наші діти»

У трубку слова промовляймо виразно, Аби співбесідник розчув кожну фразу

За *свистячого парасигматизму*, навпаки, замість шиплячих чути свистячі звуки ([ш] → [с], [ж] → [з]).

За *губно-зубного парасигматизму*, коли нижня губа піднімається до верхніх різців, звужуючи таким чином канал проходження повітряного струменя, звуки [с] та [ш] вимовляються як [ф] і [з], а [ж] — як [в].

За *призубного парасигматизму* звуки [с] та [ш] вимовляються як [т] і [з], а [ж] — як [д], адже кінчик язика впирається у верхні різці, утворюючи перепону та заважаючи проходженню повітряного струменя.

➤ **Паракаппацізм.** Звуки [к] і [кʹ] можуть замінюватися на [т] і [тʹ] або на фрикативний [х].

➤ **Парагаммацізм.** Звук [г] замінюється на [ґ], а приголосні [г] і [гʹ] — на [д] і [дʹ].

➤ **Парахітізм.** Звуки [х] і [хʹ] замінюються на [к] і [кʹ] або на приголосний [т].

➤ **Парайотацізм.** Приголосний [й] замінюється на звуки [л] і [лʹ].

➤ **Параламбадацізм.** Звуки [л] і [лʹ] можуть замінюватися на вкорочені голосні [и], [й], приголосні [й], [н], [в] або [г].

➤ **Параротацізм.** Спостерігаються численні заміни звуків [p] і [pʹ] на голосний [и] чи на приголосні [л], [лʹ], [й], [г], [гʹ], [д], [дʹ].

! Якщо в дошкільника 4–4,5 року порушена звуковимова (це стосується вимови навіть одного звука), слід обов'язково звернутися до вчителя-логопеда у дитячій поліклініці.

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА

Мета корекційно-розвивальної роботи при дислалії — постановка, автоматизація та диференціація звуків на різнорівневому мовленнєвому матеріалі з використанням яскравої та доступної зорової й слухової наочності для впливу на емоційну сферу, підвищення тону кори головного мозку, поліпшення когнітивної діяльності дитини.

У випадках еволюційних порушень звуковимови (найчастіше у разі пропусків) найдоцільнішим є **прийом викликання звука** (вправа “Скажи, як я”), за патологічних (спотворення) — **постановки**, яку здійснює вчитель-логопед у різні способи: від інших звуків (вправа “Підніми язик за верхні зуби, протяжно вимов [и]” → [л]); за артикуляційним укладом (вправа “Зроби «чашечку», подми на неї” → [ш]); з механічною допомогою (з використанням зондів, зондів-замінників тощо); у змішаний спосіб.

Переважно спостерігається порушення звуковимови приголосних, однак і окремі голосні у складних випадках також потребують корекції. Навіть після підготовчої роботи, вже на етапі формування первинних звуковимовних умінь і навичок, учителям-логопедом не завжди вдається

домогтися від дитини вимови того чи іншого звука шляхом наслідування. Саме тому ми розробили **“Абетку постановки звуків”**, у якій пропонуємо різні способи їх постановки. Звуки для зручності розміщені за абеткою. Педагог вибирає серед запропонованих найбільш прийнятний для кожної конкретної дитини спосіб. Для прикладу подаємо варіанти роботи над кількома звуками (див. додаток **“До методичної скарбнички”**).

Щоб *поставити твердий звук*, його м'яку пару доцільно вимовити пошепки. За міжзубного сигматизму завести язик за зубки дитині допоможе їх стиснення, за носового — незначне притискування крил носа, за губно-зубного парасигматизму — притримування нижньої губи.

Варто зазначити, що *під час постановки дзвінк-их звуків* можна за допомогою долоні створити вібрацію гортані або просто масажувати кадик; по черзі відтворювати то беззвучний вдих-видих, то стогін. Доцільно також переходити від голосного до сонорного приголосного, а потім до звука, який потрібно одзвінчити (наприклад, промовляючи *амммда* чи *анннда*); вимовляти голосний спершу тихо, а потім гучно, згодом глухий вимовити стишено, а далі — дзвінкий гучно (наприклад: *і* → *с* → *з*). Одзвінчуючи щільні приголосні,

До методичної скарбнички

ЗАВДАННЯ НА ПОСТАНОВКУ ЗВУКІВ

[р]

- ♦ Дути із задіюванням голосу на нерухомий широкий язик, що лежить на верхній губі. Так само дути, перевівши язик за верхні зуби (вправа “Стойкий олов'яний солдатик”) → р-р-р (фрикативний).
- ♦ Проводити широким язиком по піднебінню від його середини до зубів із задіюванням голосу (зі звуками [дж], [ж]), при цьому стежачи, щоб рухався язик, а не закривався й відкривався рот (вправа “Бджілка (джмелик, жучок)”) → р-р-р (фрикативний).
- ♦ Вимовляти у швидкому темпі д-д-д (т-т-т, ж-ж-ж, дж-дж-дж), здійснюючи рухи кульковим зондом чи вказівним пальцем праворуч-ліворуч, по чергово змикаючи та розмикаючи передній край язика з альвеолами (вправа “Заведемо моторчик”) → р-р-р (розкотистий). (Надмірне рокотання прибирається промовлянням мовленнєвого матеріалу у швидкому темпі).
- ♦ Дути у напрямку кінчика носа на нерухомий широкий язик за верхніми зубами з задіюванням

голосу; вказівним пальцем швидко ударяти по нижній губі (вібрація передасться на верхню губу та кінчик язика) → р-р-р.

- ♦ Белькотіти язиком по верхній губі, потім за зубами, роблячи акцент на останньому складі (вправа “Гогель-могель”) → р-р-р.
- ♦ Вимовляти у швидкому темпі д-д-д (т-т-т), змінюючи акценти та з силою видихаючи повітря на кінчик язика — нижня щелепа при цьому має бути нерухомою (вправа “Мотоцикл”) → др-р-р (тр-р-р).
- ♦ Чергувати швидко вимову звуків [т] і [д] у сполученнях тддд чи тттд → др-р-р.
- ♦ Сильно дути на кінчик язика, схований за стиснутими зубами (вправа “Кулетет”) → тр-р-р.
- ♦ Широкий язик нерухомо розташувати за верхніми зубами, уривчасто промовляючи ди-ди-ди, рухаючи вказівним пальцем біля верхнього краю під'язикової зв'язки (вправа “Моторний човен”) → дри-дри-дри.
- ♦ Великим і вказівним пальцями щільно притиснути до піднебіння бічні краї язика (середня

голосний слід вимовляти плавно, а одзвінчуючи вибухові — уривчасто. З метою здійснення тактильного контролю дитина одну долоню прикладає до шиї вчителя-логопеда, а іншу — до своєї. Ще варто пропонувати дошкільнику співати улюблені пісні, що також сприятиме розвитку дзвінкості голосу.

Педагог спочатку не говорить дитині, який саме звук має в неї вийти, щоб уникнути зайвої плутанини, і тільки коли отриманий акустичний ефект повністю відповідає орфоепічним нормам, його слід поступово відпрацьовувати на різноманітному мовленнєвому матеріалі.

Логопедична робота на цьому етапі має кілька основ: *зорову* — дитина розглядає ігрового персонажа, зосереджуючись на положенні органів артикуляційного апарату; *слухову* — малюк чує певний звук; *слухо-зорову* — він і бачить, і чує звук, що промовляється; *рухову* — відчуває рухи власних губів та язика; *тактильно-вібраційну* — відчуває у власній ротовій порожнині повітряний струмінь і вібрацію голосових зв'язок.

Дошкільнята “лікують” звук, який “захворів”. Таким чином вироблена в ігровій формі артикуляційна основа порівнюється з колишньою дефектною, а правильне звучання — з неправильним.

У пригоді стає також виконання *вправ ручної, пальчикової, мімічної гімнастики та психогімнастики, вправ на конструктивний праксис, оптико-просторове орієнтування, проведення різних видів масажу* (зондового, логостимуляційного, зондозамінного, мануального, вібрального, щіткового, контраст-термічного, самомасажу). Саме тоді можна досягти вироблення необхідного безпомилкового артикуляційного укладу того чи іншого звука, що вже не потребує зорового контролю.

Отже, подолання дислалії — необхідний корекційно-розвивальний процес, спрямований на активізацію пізнавальної та мовленнєвої активності дітей, формування правильної звуковимови з обов'язковим використанням яскравої наочності та продуманого мовленнєвого матеріалу. ■

ПОВНА ВЕРСІЯ

авторської

“Абетки постановки звуків”

буде опублікована в журналі
“Палітра педагога”.

Стежте за випусками!

Анонс

частина язика та вуздечка при цьому мають залишатися вільними); зробити глибокий вдих і видих, промовляючи звукосполучення тж → тр-р-р.

- ♦ Завести язик у формі “чашечки” за зуби та, сильно впираючись кінчиком язика у альвеоли, видихнути, вимовляючи при цьому звук [д] → др-р-р.
- ♦ Довго вимовляти звук [дж] та підбивати кінчик язика → др-р-р.

[р']

- ♦ Промовляти ір-р-рі, роблячи акцент на останньому голосному → рі.
- ♦ Промовляти пошепки склади зі звуком [р], роблячи гучний акцент на останньому, з голосним [і] → рі.

[с]

- ♦ Промовляти звук [ф], відсуваючи губу донизу → с-с-с.
- ♦ Протяжно проспівувати звук [т'] → с-с-с.
- ♦ Протяжно вимовляти звук [і], зафіксувати положення язика, подути → с-с-с.

- ♦ Губи розтягнути в усмішці; сірником без голівки (зондом) утримувати кінчик язика за нижніми зубами, дмухаючи на нього → с-с-с.
- ♦ Промовляти за-за-за, приклавши долоню до шиї вище гортані для контролю відсутності вібрації (“Зроби так, щоб горлечко заснуло”) → са-са-са.

[с']

- ♦ Промовляти іс-с-сі, роблячи акцент на останньому звукосполученні з голосним [і] → сі.
- ♦ Промовляти зі-зі-зі, приклавши долоню до шиї вище гортані для контролю відсутності вібрації (“Зроби так, щоб горлечко заснуло”) → сі-сі-сі.

[ш]

- ♦ Дути на язик у формі “чашечки” зі звуком [т]. Витягнути губи вперед, довільно або натискаючи вказівним і великим пальцями домінуючої руки на щоки на рівні рота → ш-ш-ш.
- ♦ Підняти широкий язик за верхні зуби, довго промовляти звук [с], що переходить у [ш]).
- ♦ Промовляти звук [ж], приклавши долоню до шиї вище гортані для контролю відсутності вібрації (“Зроби так, щоб горлечко заснуло”) → ш-ш-ш.